Karácsony ünnepe

Jn 1,1–13

Apró láng, amely örök életet gyújt

A vasárnap jellege és amit a textusról tudni kell

János evangéliumának prológusa (Jn 1,1–14) nem hideg teológiai tétel, hanem a magára maradt, fázó emberiségnek küldött isteni szeretetvallomás. A kor embere a logosz fogalmában a világot átjáró és összetartó, tiszta isteni bölcsességet kereste. János azonban radikális fordulatot hajt végre: ezt a kozmikus rendet azonosítja azzal a személlyel, aki irgalomból térbe és időbe lépett. Ez a szakasz a biztonságunkat alapozza meg. Azt üzeni, hogy aki a jászolban fekszik, és aki a kereszten értünk vérzik, ugyanaz, aki a csillagokat alkotta. A Teremtő jön el a teremtményhez; nem egy angyalt küld, hanem maga a forrás siet a szomjazó ember után, mert a mindenséget alkotó szeretet nem bírta tovább a távolságot.

A szöveg belső drámáját a fény és a fojtogató sötétség (σκοτία) egzisztenciális küzdelme adja. Ezen a sötét háttéren ragyog fel a betlehemi fény, amely a görög καταλαμβάνω ige bizonysága szerint a sötétség számára legyőzhetetlen. Ebből fakad a textus legmegrendítőbb mondata: „*A tulajdonába jött, de az övéi nem fogadták be.*” (SZIT) A karácsonyi elutasítás drámája a rideg ünnepi rohanásban és a magányos szentestéken ma is ismétlődik. Isten azonban nem mond le rólunk.

Evangélikus hagyományunkban ez a nap a tiszta inkarnáció öröme: a *finitum capax infiniti* (a véges befogadhatja a végtelent) ünnepe. Az Ige testté lett (σὰρξ ἐγένετο). A σάρξ az emberi létezés legesendőbb, legsérülékenyebb valóságát jelöli. Isten nem veti meg a törékenységünket: gyertyalángnyi gyermekként érkezik, hogy a karácsonyi oltár előtt és a szív csendjében kézzelfogható valósággá váljon. A befogadás így nem emberi teljesítménykényszer, hanem az újjászületés ajándéka. Karácsony igazi csodája nem a jászolban, hanem a megérintett, megnyitott emberi szívben történik meg.

A perikópa megértése

Ez a szakasz a jánosi prológusnak azokba a csendes mélységeibe vezet be, amelyek a szívhez szóló üzenet teológiai tartóoszlopai. Olyan fundamentumok ezek, amelyekből erőt lehet meríteni, hogy

Creative Commons BY-NC-ND 4.0

a karácsonyi szószékről ne hideg elméleteket, hanem a Betlehemben gyúlt gyertyaláng éltető melegét és fényét kínáljuk a fázó emberi szíveknek.

Új teremtés: A „Kezdetben" felütés az 1Móz 1-re válaszol. Karácsonykor ugyanaz a teremtő szó, amely egykor fénnyel árasztotta el a semmit, most a megsebzett emberi szívben gyújt új, olthatatlan világosságot.

A mutatóujj szolgálata: Keresztelő János alakja a lelkészi identitás tükre. Nem mi vagyunk a világosság, csupán a kéz, amely óvja és hordozza a gyertyalángot, s a sötétségben a felkelő napra, Krisztusra mutat.

Isten a törékenységben: Luther teológiájának legszebb paradoxona (Deus revelatus) ragyog fel itt. A fenséges Isten a gyertyalángnyi gyermek törékenységében, félelmeink közé költözve lesz testvérünkké.

A hazatalálás kegyelme: Isten gyermekévé válni (sola gratia) a megigazulás legmelegebb, lelkigondozói valósága. Ez az identitás elűzi a lélek mélyén fészkelő magányt és hontalanságot: az atyai ház ablakában immár nekünk világít a hazaváró gyertyaláng melege.

Igehirdetési vázlat

Bevezetés: A csend, amelyre vártunk

1. A pillanat törékenysége: karácsony napján, szenteste csendes fészkelődése, a vacsorák moraja és a csomagolópapírok zizegése után hirtelen beáll egy mély csend. Ebben a csendben ott ül a mai ember a maga fáradtságával, megválaszolatlan kérdéseivel, a magányával és a hétköznapok szürkeségétől való félelmével. Ülünk a sötétedő szobában, és szinte halljuk a saját szívverésünket.

2. A jánosi válasz: János evangéliuma nem a betlehemi istálló romantikájával, az angyalok szárnycsapásaival nyit, hanem a mindenség kapuját tárja ki. Azt mondja: a te csendedbe, a te várakozásodba az az Ige akar belépni, aki kezdettől fogva az élet és a világosság forrása. Isten nem egy újabb ünnepi programot kínál, hanem önmagát. A kozmikus Ige úgy érkezik meg ebbe a csendbe, mint egy szelíden meggyújtott, tiszta gyertyaláng, amelynek fénye azonnal otthonossá teszi a fázó szobát.

Új teremtés a sötétség felett (Jn 1,1–5)

1. A sötétség valósága: A sötétség (σκοτία) a Bibliában és a mindennapjainkban sem csupán fizikai jelenség vagy a fény hiánya. A sötétség egzisztenciális valóság: az elmagányosodás, a bűn terhe, a fel nem dolgozott gyász, a kapcsolatok kihűlése és a céltalanság fojtogató tere. Olyan, mint amikor az ember egy idegen, koromsötét szobában tapogatózik, és nem találja a kijáratot. A sötétség el akarja hitetni velünk, hogy egyedül vagyunk, és a ridegség az egyetlen valóság.

2. Isten szava a semmibe: Amikor a textus azt mondja: „Kezdetben", ugyanazt a teremtő Istent állítja elénk, aki az őskáoszból fénnyel hívta elő az életet. Karácsony a te életedben is az új teremtés hajnala. Nem neked kell fényt gyújtanod a szívedben, nem neked kell a saját erődből kiküzdened a reményt vagy a szeretetet. Nem emberi teljesítményről van szó. A fény kívülről érkezik, tiszta ajándékként. Mint amikor a sötétség mélyén valaki gyufát gyújt: a parányi gyertyaláng szelíden, de ellentmondást nem tűrően belekiált a belső sötétségedbe: „Legyen világosság!" Ez a fény a sötétségben fénylik, és a sötétség nem fogadhatta be, nem tudta kioltani azt (καταλαμβάνω).

A törékeny láng és a tanúságtétel szent mozdulata (Jn 1,6–9)

1. Isten a gyöngédségben: Karácsony legmélyebb lutheri paradoxona (Deus revelatus), hogy a mindenséget alkotó, fenséges Isten nem pusztító villámcsapásként, hanem egy újszülött gyermek törékenységében jelenti ki magát. Úgy jön el, mint a gyertya sérülékeny lángja: egyetlen fuvallat kioltható, mégis benne van a mindenség melege. Isten annyira közel jön, hogy a mi korlátaink, testünk és félelmeink közé költözik be. Nem a távolból sajnál minket, hanem testvérünkké lesz a gyengeségben.

2. A mutatóujj szolgálata: Keresztelő János alakja ebben a drámában a lelkipásztori és a hívő identitás legmélyebb tükre. János tudta: „Nem ő volt a világosság, de tanúságot kellett tennie a világosságról." Nem mi vagyunk a megváltók, nem a mi szavunk gyógyít meg életeket, és nem a mi feladatunk megváltoztatni a világ folyását. Hivatásunk csupán az a halk és alázatos mozdulat, amellyel a két kezünkkel óvjuk ezt a törékeny gyertyalángot, és a világ sötétségében Krisztusra irányítjuk a csüggedt tekinteteket.

A befogadás drámája és a hazatalálás öröme (Jn 1,10–14)

1. Az elutasítás feszültsége: A textus legmegrendítőbb mondata így hangzik: „*A tulajdonába jött, de az övéi nem fogadták be.*" Ez a karácsonyi elutasítás drámája. Isten ott áll az ablakunk alatt, kezében a világító gyertyával, de mi rázárjuk az ajtót, mert félünk, hogy a fény leleplezi a rendezetlen életünket, vagy egyszerűen túlságosan lefoglal minket az ünnepi rohanás és a saját magunk által kreált hamis fények.

2. A hazaváró fény: Isten azonban nem mond le rólunk, a jászoltól a keresztig hűséges marad. Aki mégis kinyitja a szívét, annak megadja azt a csodát, hogy Isten gyermekévé váljon (sola gratia). Ez a megigazulás legmelegebb valósága. Ez az identitás elűzi a lélek mélyén fészkelő magányt és hontalanságot. Nem vagyunk elhagyatott árvák ebben a hideg világban. Karácsony igazi csodája nem a jászolban, hanem a megnyitott emberi szívben történik meg: az atyai ház ablakában immár nekünk világít, minket hív és melenget a hazaváró gyertyaláng olthatatlan melege.

További javaslatok az istentiszteletthez

A liturgia élő, meleg fókusza: Az ünnepi rohanásból érkező gyülekezetemet a templomba lépve ne a rideg reflektorok, hanem a karácsonyi oltár előtt elhelyezett gyertyák tiszta, remegő lángja fogadja. Amikor felolvasom a textust, nem csupán a papírt nézem: egyetlen égő gyertyát veszek a kezembe. Ezzel a szelíd, vizuális mozdulattal teszem kézzelfoghatóvá a csodát a testvérek számára: Isten szeretete ilyen törékenyen, gyöngéden, de a sötétséget mégis elűzve érkezett meg hozzánk.

Prédikáció előtti imádságom: Drága Jézusom, fenséges és mégis oly közel jövő Ige! Itt ülök előtted a karácsonyi csendben, a magam fáradtságával, sebzettségével és a holnapoktól való félelmével. Köszönöm, hogy a te végtelen szereteted áthidalta a mérhetetlen messzeséget, és elhozta a szívembe az isteni jelenlét tiszta melegét. Kérlek, hajolj most le fázó lelkemhez, és öleld át a gyülekezetem zaklatott szívét is. Amikor megszólal a te szavad, olvaszd fel a bennem lévő fojtogató hideget, és gyújtsd meg a szívemben a bizalom és a remény parányi, elolthatatlan gyertyalángját. Ámen.

Oltár előtti ima: Mennyei Atyám, szerető Istenem! Hálás szívvel köszönöm neked az emberré létel szent és csendes titkát, azt, hogy szeretettel magadhoz ölelted az én törékeny, földi valóságomat. Köszönöm, hogy a karácsonyi oltár szentségében, a megterített asztalnál a kenyérben és a borban most egészen közel jössz hozzám, és átöleled a gyengeségemet. Engedd, hogy a veled való közösségben átmelegedjen a lényem. Amikor innen hazamegyek, és kikísérem a testvéreket a hétköznapokba, hadd hordozzam magamban ezt a Betlehemben gyúlt, hazaváró gyertyalángot, hogy a te békességed világítson a szememben. Ámen.

Lekciók

Mik 5,1–4a: A prófétai jövendölés, amely a legkisebből, Betlehemből hozza elő a Szabadítót. Csodálatosan rímel a prédikációi vázlat második pontjára: Isten a kicsinységben és a törékenységben mutatja meg az ő fenségét.

Tit 2,11–14: „*Mert megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek…*" Ez a szakasz a jánosi világosság egyetemes felragyogásának etikai és lelkigondozói visszhangja: a kegyelem nemcsak átölel, hanem megújítja a mindennapjainkat is.

Énekek

EÉ 168 (a mennyei és földi öröm egybecsengése); 164 (a rejtőzködő Isten gyermekként való megpillantása); 170 (a jánosi teológia énekelt változata: az Ige testté lett).

Illusztrációk

A hazaváró fény (lelkigondozói kép): Gondoljunk arra, amikor gyermekként egy idegen, sötét szobában ébredtünk fel. A sötétségben minden tárgy félelmetesnek, fenyegetőnek tűnt. A szorongást nem az szüntette meg, hogy valaki felkapcsolt egy vakító, rideg reflektort, hanem az, amikor édesanyánk vagy édesapánk egyetlen szál gyertyával a kezében belépett az ajtón. A gyertya sárgás, meleg fénye nem oszlatott el minden árnyékot, de láthatóvá tette a szerető arcot.

Vagy gondoljunk arra, amikor a téli sötétségben, egy fárasztó és lélekben is fázós nap után hazafelé tartunk a kietlen utcákon. A magány és a szorongás hidege mindaddig velünk marad, amíg meg nem látjuk a házunk ablakában reszkető, puha gyertyalángot. Ez a szelíd fény azt üzeni: várnak ránk, nem vagyunk egyedül. Karácsonykor Isten pontosan így lép be az életünkbe. Nem magyarázatot ad a nehézségeinkre, hanem jelenlétet: egy otthont adó, meleg lánggal jelzi, hogy van hová hazatérnünk.

Rembrandt és a betlehemi fény: Rembrandt van Rijn karácsonyi festményein – külön kiemelve a *Pásztorok imádását* –a háttér szinte mindig fojtogatóan sötét, barna és fekete. A fény azonban nem az égből csap le villámként, hanem a jászolbölcső mélyéről, a pólyás gyermek testéből árad szét. Olyan, mintha maga a csecsemő lenne egy puha, tiszta gyertyaláng, amely belülről világítja meg a fölé hajló pásztorok és Mária arcát. A művész pontosan értette a jánosi titkot: a világosság nem a külső körülményeket változtatja meg azonnal, hanem a benne bízók arcára vetül rá.

Pilinszky János *A fényességes angyal is* című versének vagy rövidebb karácsonyi prózáinak hangulata mélyen rímel a jánosi prológus lelkiségére. Pilinszky így ír az ünnepről: „A karácsony a szeretetnek s vele a földnek s a földöntúlinak a találkozása." Verseiből meríthető az a kép, hogy a csillag nem a gőgösöknek és a hangosaknak világít, hanem azoknak, akik tudnak csendben várni. A költő emlékeztet minket: Isten érkezése nem zajos diadal, hanem halk, szinte észrevehetetlen jelenlét, amely csak a megtört szívűek számára válik nyilvánvalóvá.

A szívtől szívig érő láng: Gondoljunk a modern kórházak csendes, karácsonyi folyosóira vagy az idősotthonok magányos szobáira. Egy önkéntes vagy lelkigondozó szenteste egyetlen szál égő gyertyával lép be a kórterembe. Ahogy a lángot közelebb viszi a magányos ember éjjeliszekrényén álló mécseshez, a sötétség visszahúzódik. Ha a földi dolgainkat osztjuk szét, abból kevesebb marad nekünk. A gyertyaláng azonban az egyetlen valóság, amely a megosztás által nem fogy el, hanem sokszorozódik. Minél több fázó, elcsendesedett szívnek adjuk tovább Krisztus szeretetét, annál fényesebb és melegebb lesz a mi saját életünk is. Isten gyermekévé válni azt jelenti, hogy magunk is élő, világító gyertyákká válunk ebben a világban.

Felhasznált és ajánlott irodalom

Bultmann, Rudolf 1986. *Das Evangelium des Johannes.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

Luther Márton 2017. Karácsonyi prédikációk (1522, 1534). In: uő: *Prédikációk.* Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 3.)

Schlatter, Adolf 1993. *Der Evangelist Johannes. Wie er spricht, denkt und glaubt.* Calwer Verlag, Stuttgart.

Schnelle, Udo 2016. *Das Evangelium nach Johannes.* Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 4.)

Pilinszky János 1993. A fényességes angyal is. In: uő: *Pilinszky János összegyűjtött művei. Versek.* Szerk. Jelenits István. Századvég Kiadó, Budapest.

■ PONICSÁN ERZSÉBET